

**Σχόλια επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης
«Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής
δικαιοσύνης»***

I. Εισαγωγή

Το σχέδιο νόμου (εφεξής Σ/Ν) του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τίτλο «Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης» εντάσσεται στο πλαίσιο πρωτοβουλιών του Υπουργείου για την επιτάχυνση των διαδικασιών απονομής της ελληνικής δικαιοσύνης.¹ Επιπλέον, επιφέρει τροποποιήσεις σε διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και ειδικών ποινικών νόμων, που στόχο έχουν την αποσυμφόρηση των σωφρονιστικών καταστημάτων.

Σημειώνουμε ότι και τα δύο αυτά ζητήματα, -η μη εύλογη διάρκεια των ποινικών δικών και ο υπερπληθυσμός των σωφρονιστικών καταστημάτων με άμεσο συνεπακόλουθο τις κακές συνθήκες κράτησης των κρατουμένων- έχουν απασχολήσει επανειλημμένως την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (εφεξής ΕΕΔΑ), η οποία έχει καταθέσει σχετικές προτάσεις,² και έχουν αποτελέσει αντικείμενο καταδικαστικών

* *Εισηγητές: κ. Γ. Ιωαννίδης, Εκπρόσωπος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και κ. Α.-Μ. Μπολάνη, Επιστημονική Συνεργάτις ΕΕΔΑ.*

¹ Το ως άνω Σ/Ν ακολουθεί το Σ/Ν «Εξορθολογισμός διαδικασιών και επιτάχυνση της διοικητικής δίκης και άλλες διατάξεις» για το οποίο η ΕΕΔΑ υιοθέτησε παρατηρήσεις στις 21.10.2010.

² ΕΕΔΑ, «Γνωμάτευση επί του σχεδίου νόμου για την επιτάχυνση της ποινικής διαδικασίας», *Έκθεση 2003*, σελ. 159 επ., «Θέσεις-προτάσεις σχετικά με την βελτίωση της εφαρμογής της ΕΣΔΑ στην εσωτερική έννομη τάξη: πρακτικές αντιμετώπισης του ζητήματος της υπερβολικής διάρκειας των δικών», *Έκθεση 2004*, σελ. 249 επ., «Προτάσεις για τις συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα», *Έκθεση 2001*, σελ. 143 επ., «Οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα», *Έκθεση 2002*, σελ. 249 επ., «Παρατηρήσεις σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στις Φυλακές Κορυδαλλού και ειδικότερα για την περίπτωση των

αποφάσεων της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Υπογραμμίζουμε ότι μέχρι σήμερα το ΕΔΔΑ έχει καταδικάσει την Ελλάδα 73 φορές για παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1 της ΕΣΔΑ λόγω μη εύλογης διάρκειας της ποινικής δίκης και μόνο 2 φορές για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ λόγω των κακών συνθηκών κράτησης σε σωφρονιστικά καταστήματα, οι οποίες συνθήκες έχουν αποτελέσει αντικείμενο κριτικής από διάφορα διεθνή όργανα ελέγχου.³

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης αντιλαμβανόμενο τη σοβαρότητα και το επείγον της κατάστασης και στα δύο αυτά «μέτωπα» υιοθετεί με το εν λόγω Σ/Ν μέτρα αντιμετώπισής της. Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει αυτή τη σημαντική πρωτοβουλία και θεωρεί ότι κινείται κατ' αρχήν προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, θέλει να τονίσει ότι για να αντιμετωπιστούν οι γενεσιουργές αιτίες των ως άνω προβλημάτων στη ρίζα τους χρειάζεται μία ολική αναθεώρηση του θεσμού της ποινικής δικαιοσύνης και μία επανατοποθέτηση της πολιτείας σε ό,τι αφορά τη σωφρονιστική πολιτική.

Είναι αληθές ότι κάθε ποινική διάταξη, είτε ουσιαστικού είτε δικονομικού δικαίου, αφορά άμεσα ή έμμεσα τα θεμελιώδη δικαιώματα, ιδίως αυτά της προσωπικής ασφάλειας, της δίκαιης δίκης, του τεκμηρίου αθωότητας κλπ, όπως και τις θεσμικές τους εγγυήσεις, όπως ο φυσικός δικαστής. Παρακάτω εντούτοις αναλύονται επιλεκτικά, λόγω της μεγάλης έκτασης αλλά και της διαφορετικής βαρύτητας και υφής των διατάξεων που το Σ/Ν περιλαμβάνει, οι μεταρρυθμίσεις εκείνες που εντάσσονται ευθέως στη σφαίρα αρμοδιότητας της Επιτροπής.

εγκλειστών μελών της οργάνωσης 17 Νοέμβρη», *Έκθεση 2004*, σελ. 135 επ., «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», *Έκθεση 2007*, σελ. 209 επ., «Παρατηρήσεις επί του Σ/Ν του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Μεταρρυθμίσεις στην Οργάνωση της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας, στη θεραπευτική μεταχείριση χρηστών ναρκωτικών ουσιών και άλλες διατάξεις». Θέσεις επί των μέτρων βελτίωσης του σωφρονιστικού συστήματος, της επιβαρυντικής περιστασης της τέλεσης αδικημάτων από άτομο με καλυμμένα ή αλλοιωμένα χαρακτηριστικά και επί της διοικητικής απέλασης και κράτησης των αλλοδαπών», *Ετήσια Έκθεση 2009*, σελ. 58 επ.,

³ Βλ. κυρίως Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 14 to 26 March 1993 CPT/Inf (94) 20, from 25 May to 6 June 1997 CPT/Inf (2001) 18, from 26 October to 2 November 1999 CPT/Inf (2001) 18 Part 2, from 23 September to 5 October 2001 CPT/Inf (2002) 31, 27 August to 9 September 2005 CPT/Inf (2006) 41, from 20 to 27 February 2007 CPT/Inf (2008) 3.

II. Μέτρα σχετικά με την αναστολή, την έκτιση των ποινών, την μετατροπή σε χρηματική ποινή και την κοινωφελή εργασία.

Η ΕΕΔΑ με την απόφασή της του 2008 για τα «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές» είχε προτείνει σειρά μέτρων, μεταξύ άλλων, και για την αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού στα σωφρονιστικά καταστήματα. Η τότε ηγεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης προέβη στην σύνταξη δύο σχεδίων νόμων που ψηφίστηκαν από τη Βουλή -του Ν. 3727/2008⁴ (ΦΕΚ Α' 257) και του Ν. 3772/2009 (ΦΕΚ Α' 112) υιοθετώντας κάποιες από τις προτάσεις της ΕΕΔΑ. Ο Ν. 3727/2008 περιελάμβανε βελτιωτικές ρυθμίσεις όπως αυτές περί μετατροπής της ποινής σε χρηματική για κατηγορίες αδικημάτων, τη μείωση του ποσού της μετατροπής για κάθε ημέρα φυλάκισης, όπως και τη δυνατότητα μετατροπής της ποινής σε ποινή παροχής κοινωφελούς εργασίας, χωρίς όμως να επιχειρεί μία πιο ολιστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Όταν μάλιστα η ΕΕΔΑ κλήθηκε στις 26.11.2009 να καταθέσει στις αρμόδιες επιτροπές της Βουλής, τις απόψεις της επί του τότε Σ/Ν είχε τονίσει ότι η εφάπαξ εφαρμογή του μέτρου της απόλυσης -υπό προϋποθέσεις- των κρατουμένων που εκτίουν ποινή φυλάκισης για πλημμελήματα θα συνέβαλλε στην προσωρινή αποσυμφόρηση των καταστημάτων κράτησης από τον υπερπληθυσμό, αλλά κατά κανένα τρόπο δεν θα εξασφάλιζε την διατήρηση του σωφρονιστικού πληθυσμού στα κατά το δυνατόν χαμηλά επίπεδα. Το γεγονός ότι, αντίθετα με τις αρχικές προβλέψεις – που έκαναν λόγο για αποφυλάκιση 1.780 κρατουμένων πριν το τέλος του 2008, και 3.500 επιπλέον μέχρι τα μέσα του 2009 –, μέχρι τον Απρίλιο του 2009 ο αριθμός των κρατουμένων που έχει αποφυλακιστεί επωφελούμενος των ευεργετημάτων του Ν. 3727/2008 δεν ξεπερνούσε τους 1.000, φαίνεται να είναι ένας από τους λόγους ψήφισης του Ν. 3772/2009, αλλά και της

⁴ «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την αποσυμφόρηση των καταστημάτων κράτησης και άλλες διατάξεις».

κατάθεσης του παρόντος Σ/Ν που επιχειρεί να προσφέρει μονιμότερες λύσεις –και όχι εφ’άπαξ μέτρα- σε ό,τι αφορά το ζήτημα του υπερπληθυσμού.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων στην πολύ πρόσφατη έκθεσή της για την Ελλάδα τονίζει ότι: «νέες φυλακές μπορεί να είναι απαραίτητες για την αύξηση της χωρητικότητας και την αντικατάσταση ακατάλληλων καταστημάτων, αλλά δεν μπορούν να δώσουν μία μόνιμη λύση στο πρόβλημα του υπερπληθυσμού. [...] Αντιθέτως, η προώθηση πολιτικών για περιορισμό και/ή ρύθμιση του αριθμού των ατόμων που εγκλείονται αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη διατήρηση του πληθυσμού των φυλακών σε διαχειρίσιμο επίπεδο. [...] Υπάρχει, επίσης, περιθώριο για αυξημένη χρήση εναλλακτικών του εγκλεισμού ποινών, ειδικά για τις μικρές ποινές, που θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη του ευρύτερου κοινού αλλά και των δικαστών σε τέτοια μέτρα».⁵

Το παρόν Σ/Ν φαίνεται να αναγνωρίζει την ανάγκη μίας πιο ολιστικής προσέγγισης του ζητήματος, όπως έχει ήδη προτείνει η ΕΕΔΑ, που περνάει μέσα από τον εκσυγχρονισμό του συστήματος ποινών. Η Αιτιολογική Έκθεση, μάλιστα, αναφέρεται ρητά στην ΕΕΔΑ και στην πρότασή της περί κατά το δυνατόν μείωσης της χρήσης της στερητικής της ελευθερίας ποινής, επαναπροσέγγιση των ισχυουσών ποινών, απέναντι τουλάχιστον σε κάποιες κατηγορίες εγκλημάτων και περί εφαρμογής όλης της υφιστάμενης νομοθεσίας περί εναλλακτικών μέτρων και ποινών που η χρήση τους θα συνέβαλλε στη μείωση του σωφρονιστικού πληθυσμού και ξεκινάει την ανάλυση των άρθρων επισημαίνοντας ότι σε αυτήν την κατεύθυνση προτείνονται οι τροποποιήσεις.⁶

Άρθρο 1 Σ/Ν: Το άρθρο 1 τροποποιεί το άρθρο 82 ΠΚ περί μετατροπής των περιοριστικών της ελευθερίας ποινών. Απλοποιείται σε σημαντικό βαθμό η δυνατότητα τμηματικής καταβολής της χρηματικής ποινής μέσα σε προθεσμία 2 έως 3 ετών, ώστε η δυνατότητα αυτή να

⁵ *Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 17 to 29 September 2009*, CPT/Inf (2010) 33, (Strasbourg, 17 November 2010), παρ. 88.

⁶ Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 6.

παρέχεται στον καταδικασθέντα σε κάθε περίπτωση που το δικαστήριο αντιλαμβάνεται είτε από την αποδεικτική διαδικασία, είτε αφού υποβάλει ερώτημα στον καταδικασθέντα είτε μετά από αίτημα του τελευταίου ότι αυτός αδυνατεί να καταβάλει το σύνολο του ποσού της μετατροπής της ποινής.

Επιπλέον, αναμορφώνεται και ο θεσμός της παροχής κοινωφελούς εργασίας με τη μείωση των ωρών και με την πρόβλεψη σειράς μέτρων κλιμακούμενης βαρύτητας σε περίπτωση πλημμελούς παροχής εργασίας από τον καταδικασθέντα έτσι ώστε η έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής να αποτελεί το έσχατο μέτρο. Και οι δύο αυτές αλλαγές είναι θετικές, ειδικά η μείωση των ωρών δεδομένου ότι ο καταδικασθείς θα πρέπει να έχει και τη δυνατότητα να εργάζεται για βιοποριστικούς λόγους.

Παρ. 5: Η διάταξη αυτή θέτει ως όρο για την περαιτέρω μετατροπή σε παροχή κοινωφελούς εργασίας της ήδη μετατραπείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική ποινή τη συναίνεση ή αίτημα του καταδικασθέντος. Γίνεται αντιληπτό ότι για να έχει αποτελέσματα στην πράξη ο θεσμός της κοινωφελούς εργασίας απαιτείται η συνεργασία του καταδικασθέντος και ως εκ τούτου η συναίνεσή του. Ωστόσο, δεδομένου ότι ένας από τους σκοπούς που επιχειρεί να επιτύχει το παρόν Σ/Ν είναι και η μείωση του υπερπληθυσμού των σωφρονιστικών καταστημάτων, ότι το δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι απαραίτητος ο εγκλεισμός του καταδικασθέντος καθώς και ότι προβλέπεται σειρά μέτρων σε περίπτωση πλημμελούς παροχής εργασίας από αυτόν υπάρχουν περιθώρια αναθεώρησης της ανάγκης του όρου της συναίνεσης. Σημειώνουμε ότι σε άλλες χώρες η παροχή κοινωφελούς εργασίας προβλέπεται ως η κύρια ποινή χωρίς, φυσικά, να απαιτείται η συναίνεση του καταδικασθέντος.

Σημειώνουμε, επίσης, ότι η απάλειψη του όρου της συναίνεσης δεν θέτει ζήτημα καταναγκαστικής εργασίας, κάτι που απαγορεύεται τόσο από το Σύνταγμά μας (άρθρο 22, παρ. 4),⁷ την ΕΣΔΑ (άρθρο 4), το Διεθνές

⁷ Σύμφωνα και με τον Π. Δαγτόγλου, η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας κατά το άρθρο 72 ΠΚ αν και δεν αποτελεί κατ'ακρίβεια «ποινή» δεν αντικείται στην απαγόρευση της

Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 8) και τη Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (αρ. 29) περί Αναγκαστικής ή Υποχρεωτικής Εργασίας.⁸ Οι διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν την Ελλάδα εξαιρούν από το πεδίο απαγόρευσης της καταναγκαστικής εργασίας κάθε εργασία που ζητείται από πρόσωπο [...] κατά τη διάρκεια της υπό όρους απόλυσής του.⁹ Ειδικά η Σύμβαση της ΔΟΕ αρ. 29 στο άρθρο 2, παρ. 2, εδ. (γ) ορίζει ότι: «εις τον όρο ‘αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία’ δεν περιλαμβάνονται υπό την έννοια της παρούσας σύμβασως: γ) κάθε εργασία ή υπηρεσία που απαιτείται από κάποιον συνεπεία καταδίκης του με δικαστική απόφαση, υπό τον όρο ότι η εργασία ή υπηρεσία εκτελείται υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των δημόσιων αρχών, το δε άτομο δεν παραχωρείται ή τίθεται στη διάθεση ιδιωτών, εταιριών ή ιδιωτικών νομικών προσώπων». Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας «η κοινωφελής εργασία είναι εναλλακτική της φυλάκισης. [...] Όταν πληρούνται οι δύο προϋποθέσεις που θέτει η διάταξη της σύμβασης η ποινή της κοινωφελούς εργασίας εμπίπτει στις εξαιρέσεις της Σύμβασης και δε χρήζει περαιτέρω σχολίων από την Επιτροπή».¹⁰ Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας θέτει τον όρο της συναίνεσης του καταδικασθέντος μόνο όταν πρόκειται να εργαστεί σε μη δημόσιο φορέα.¹¹ Συνεπώς, η Πολιτεία θα μπορούσε να επιλέξει να απαλείψει τον όρο της συναίνεσης υπό την προϋπόθεση ότι η κοινωφελής εργασία θα παρέχεται μόνο σε δημόσιους φορείς ή να τον διατηρήσει για τις περιπτώσεις που η εργασία θα παρέχεται σε ιδιωτικούς φορείς.

Παρ. 10: Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή η μετατροπή της ποινής αποκλείεται σε περιπτώσεις καταδίκης για κακούργημα εμπορίας ναρκωτικών ή για κακούργημα που προβλέπεται από τις διατάξεις του ΣΠΚ.

καταναγκαστικής εργασίας, *Ατομικά Δικαιώματα, Β' Τόμος* (2η εκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2005) σελ. 943. Εφόσον δεν αποτελεί καταναγκαστική εργασία η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας που δε στηρίζεται στη συναίνεση του προσώπου, πόσο μάλλον η κοινωφελής εργασία που στην ουσία αποτελεί την ποινή του καταδικασθέντος.

⁸ Ν. 2079/1952 (ΦΕΚ Α' 108).

⁹ P. van Dijk, F. van Hoof et al., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* (4th ed., Intersentia, Antwerpen-Oxford 2006), σελ. 451.

¹⁰ International Labour Conference, Report III (Part 1B), General Survey concerning the Forced Labour Convention 1930, (No. 29), and the Abolition of Forced Labour Convention 1957, (No. 105), (ILO, Geneva 2007), παρ. 124-125.

¹¹ *Ibid.*, παρ. 126.

Δεδομένου ότι η παρ. 1 παρέχει τη δυνατότητα μετατροπής της ποινής μόνο στις περιπτώσεις που αυτή δεν υπερβαίνει τα τρία έτη, τίθεται το ερώτημα σε ποιες περιπτώσεις αναφέρεται η εν λόγω εξαίρεση, που περιλαμβάνεται και στο ισχύον άρθρο 82, παρ. 11 ΠΚ.

Η διατήρηση της εξαίρεσης είναι ατυχής. Για να έχει επιβληθεί ποινή κάτω των τριών ετών για αδίκημα διακίνησης του νόμου περι ναρκωτικών, αναγκαστικά θα πρόκειται για τις συνήθεις πράξεις διακίνησης και όχι τις περιπτώσεις που διώκονται με τις επιβαρυντικές περιστάσεις (που αφορούν μεγάλες ποσότητες, οργανωμένο έγκλημα κλπ) και, επιπλέον, το Δικαστήριο θα έχει δεχθεί τον ισχυρισμό περί εξάρτησης του κατηγορουμένου, οπότε το πλαίσιο ποινής αντί για 10 – 20 χρόνια κάθειρξης θα μετατρέπεται σε 2- 12. Συνεπώς η εξαίρεση αυτή δεν δικαιολογείται σε καμία περίπτωση. Εάν το Δικαστήριο δεν θεωρήσει, επιμετρώντας την ποινή ότι επιβάλλεται κάθειρξη αλλά φυλάκιση, και μάλιστα μέχρι τρία έτη, δηλαδή το ελάχιστο ή περίπου του πλαισίου ποινής, τότε δεν αντιλαμβάνεται κανείς γιατί ο νομοθέτης πρέπει να επιβάλει τέτοιου είδους δυσμενή διάκριση για μια από τις πολυπληθέστερες κατηγορίες καταδίκων, που κατακλύζουν τις ελληνικές φυλακές.

Το **άρθρο 2** και **3 Σ/Ν** αναμορφώνουν το θεσμό της αναστολής εκτέλεσης της ποινής και είναι σαφώς προς θετική κατεύθυνση, αναμένεται δε να έχουν ευεργετικά αποτελέσματα σε αρκετές υποθέσεις, με την αποφυγή της φυλάκισης, όπου δεν κρίνεται από τους δικαστές αναγκαία.

Το **άρθρο 4 Σ/Ν** τροποποιεί το άρθρο 105 ΠΚ «κατάδικοι που δικαιούνται να απολυθούν» έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η λειτουργία του θεσμού της μερικής έκτισης ποινής και να καταστεί δυνατή η απόλυση υπό όρους νωρίτερα υπό την προϋπόθεση της ταυτόχρονης μετατροπής του υπολοίπου της ποινής. Επιπλέον, εισάγει ευεργετικό υπολογισμό ημερών ποινής για ορισμένες κατηγορίες κρατουμένων (βαρέως πάσχοντες και μητέρες με μικρά παιδιά) οι οποίοι αδυνατούν να εργαστούν και κατά συνέπεια να απολυθούν ταχύτερα.

Το **άρθρο 5 Σ/Ν** επεκτείνει την εφαρμογή της κατ'οίκον έκτισης της ποινής (άρθρο 56 ΠΚ) σε όλα τα άτομα που έχουν συμπληρώσει το 75 έτος

της ηλικίας τους και όχι μόνο σε αυτά που έχουν καταδικασθεί για οφειλές προς το Δημόσιο η ΝΠΔΔ.

III. Έμπρακτη μετάνοια και ποινική συνδιαλλαγή για οικονομικά αδικήματα

Άρθρο 6 Σ/Ν: Για την αντιμετώπιση των αργών ρυθμών απονομής της δικαιοσύνης προτείνεται συνήθως η αύξηση των οργανικών θέσεων των δικαστικών λειτουργών. Ωστόσο, έχει πλέον καταστεί σαφές ότι η λύση απαιτεί και την εισαγωγή «εναλλακτικών διαδικασιών»,¹² όπως έχει συστήσει και το Συμβούλιο της Ευρώπης στα κράτη μέλη.¹³ Η διάταξη αυτή αναμορφώνει πλήρως το άρθρο 384 ΠΚ και εισάγει νέο άρθρο το 406Α ΠΚ και τα δύο με τον τίτλο «ικανοποίηση του παθόντος». Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση το άρθρο 6 στην ουσία συστηματοποιεί το θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής. Οι διατάξεις που προσπαθεί να συστηματοποιήσει το άρθρο 6 Σ/Ν και που συναντώνται υπό το ισχύον καθεστώς στα άρθρα 374Α παρ. 3, 379, 384, 393, 402, 404 παρ. 5 και 405 παρ. 2 ΠΚ είναι περισσότερο γνωστές ως περιπτώσεις «έμπρακτης μετάνοιας»,¹⁴ αλλά περιέχουν και στοιχεία του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής. Σωστότερη θα ήταν εν προκειμένω η χρήση του όρου «ποινική συνδιαλλαγή επί ικανοποίησεως του παθόντος»,¹⁵ καθώς το άρθρο 17 Σ/Ν είναι αυτό που εισάγει στην ελληνική έννομη τάξη αμιγώς τον θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής προσθέτοντας στον ΚΠΔ νέο άρθρο 308B. Το άρθρο 6 Σ/Ν επιχειρεί να συστηματοποιήσει στην ουσία αλλά και να επεκτείνει τα

¹² Κ. Κοκκινάκης, «Η δυνατότητα εισαγωγής θεσμών αποσυμφόρησης της Ποινικής Δικαιοσύνης: Το παράδειγμα της «Ιδιωτικής Ποινικής Αγωγής» του Γερμανικού Δικαίου» (2008) 11 *Ποινική Δικαιοσύνη*, σελ. 897 επ.

¹³ Committee of Ministers, Recommendation No. R (86) 12 concerning Measures to Prevent and Reduce the Excessive Workload in the Courts, Recommendation No. R (87) 18 concerning the Simplification of Criminal Justice.

¹⁴ Μ. Μαργαρίτης, *Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία-Εφαρμογή* (2^η εκδ., Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009) σελ. 1105-1109, Κ. Γκρόζος, «Το άρθρο 379 ΠΚ μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 14 παρ. 1.3 του ν. 2721/1999» (2000) 10 *Υπεράσπιση*, σελ. 521 επ.

¹⁵ Ν. Λίβος, «Η απαλλαγή από την ποινή επί ικανοποίησεως του ζημιωθέντος μέχρις εκδόσεως της οριστικής αποφάσεως (Σκέψεις για την ποινική συνδιαλλαγή και την αποκατάσταση του θύματος στο ισχύον ποινικό δίκαιο)» (2000) Ν *Ποινικά Χρονικά*, σελ. 289 επ.

στοιχεία επανορθωτικής ή αποκαταστατικής δικαιοσύνης¹⁶ που υπάρχουν σήμερα στο ποινικό μας σύστημα με δύο αυτοτελείς διατάξεις που τίθενται στο τέλος των κεφαλαίων για τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά των περιουσιακών δικαιωμάτων.

Οι αλλαγές που επιφέρει το άρθρο 6 Σ/Ν είναι οι εξής: α) επεκτείνει το θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής και σε άλλα αδικήματα (όπως η αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος 394 ΠΚ), β) ορίζει ομοιόμορφα για όλες τις περιπτώσεις αδικημάτων τα χρονικά όρια μέσα στα οποία μπορεί να λάβει χώρα η ποινική συνδιαλλαγή, και γ) επεκτείνει τη δυνατότητα ποινικής συνδιαλλαγής και σε περιπτώσεις κακουργηματικών πράξεων εάν ο υπαίτιος των αδικημάτων ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα μέχρι την άσκηση της ποινικής δίωξης.

Με το άρθρο 6 Σ/Ν επιδιώκεται κυρίως η αποσυμφόρηση των ποινικών δικαστηρίων, αφού λιγότερες υποθέσεις θα εισάγονται στο ακροατήριο για εκδίκαση, αλλά και ο περιορισμός του εν δυνάμει σωφρονιστικού πληθυσμού. Επιπλέον, φαίνεται ότι συνιστάται και μία μορφή *de facto* αποποινικοποίησης μέσω της «αποδικαστικοποίησης», δηλ. της κάμψης της αρμοδιότητας των οργάνων του ποινικού συστήματος ως προς τη διευθέτηση των συνεπειών που προκύπτουν από την τέλεση μίας αξιόποινης πράξης υπέρ μιας άλλης απλούστερης διαδικασίας.¹⁷ Ωστόσο, τα μέσα τα οποία ενεργοποιούνται για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού του περιορισμού της ποινικής δικαστηριακής ύλης πρέπει να τελούν σε κάποια σχέση αναλογίας. Η ΕΕΛΑ προβληματίζεται έντονα αναφορικά με κάποια γνωρίσματα του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής έτσι όπως προτείνεται με το παρόν Σ/Ν κυρίως σε ό,τι αφορά τη συμπερίληψη και κακουργηματικών πράξεων.

Η Αιτιολογική Έκθεση σωστά αναφέρει ότι ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής «επιτυγχάνει την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κοινωνική ισορροπία, αμβλύνει την ανησυχία της κοινωνίας

¹⁶ Α. Μαγγανάς, «Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης», (2000) 3 *Ποινική Δικαιοσύνη*, σελ. 553 επ.

¹⁷ Σ.-Ο. Χούρσογλου, «Ο ποινικός συμβιβασμός στη γαλλική έννομη τάξη» (2000) 40 *Ποινικά Χρονικά*, σελ. 299 επ.

που έχει προκαλέσει η συμπεριφορά του δράστη, τονώνει το αίσθημα ασφάλειας απέναντι στο δίκαιο, εμπλουτίζει την ιδέα της επείκειας και της συμφιλίωσης, δεδομένου ότι η κοινωνία ή ακόμη και ο ίδιος ο παθών σε πολλές περιπτώσεις ελαφράς ή και μέσης βαρύτητας εγκλημάτων δεν ζητούν την επιβολή της ποινής».¹⁸

Ωστόσο, η συμπερίληψη και όλων των σχετικών κακουργηματικών πράξεων (όπως οι διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής, η κακουργηματικής μορφής υπεξαίρεση, απάτη, απιστία, τοκογλυφία) στο θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής υπερβαίνει τα ως άνω καθώς δεν είναι όλα αυτά τα αδικήματα ελαφράς ή μέσης βαρύτητας (αν και εν προκειμένω ο νομοθέτης φαίνεται να αποδέχεται την υπερβολική «κακουργηματοποίηση» που έχει συντελεσθεί τα τελευταία χρόνια, οράτε κατωτέρω τις καταληκτικές παρατηρήσεις). Επιπλέον και όλως αντιφατικά, εξαιρείται εντελώς από το πεδίο εφαρμογής η ληστεία, ακόμα και η απλή, με την αιτιολογία ότι αποκλείονται τα βίαια αδικήματα, ενώ κατά το συχνά συμβαίνουν οι απλές ληστείες τσαντών, κινητών κλπ δεν έχουν κατ' ανάγκη μεγαλύτερη εγκληματική απαξία από μια σοβαρή κακουργηματική απάτη.

Είναι αληθές ότι στην περίπτωση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων η πλήρης ικανοποίηση του παθόντος καθιστά σε ένα βαθμό μη αναγκαία την ποινική δίωξη του δράστη, αλλά δεν μπορεί να καταργείται πλήρως η ποινική αξίωση της Πολιτείας, αλλά και του κοινωνικού συνόλου, έναντι του δράστη. Στις περιπτώσεις κακουργηματικών πράξεων - αν όχι όλων τουλάχιστον ορισμένων εξ αυτών - η ικανοποίηση του παθόντος από τον υπαίτιο αφότου ο τελευταίος οχληθεί με κάποιον τρόπο από τις αρχές (δηλ. στην περίπτωση της παρ. 2 του άρθρου 384) που οδηγεί στη μη άσκηση ποινικής δίωξης, φαίνεται να προσβάλλει το περί δικαίου αίσθημα, ακυρώνει έναν από τους σκοπούς της ποινικής δίκης, αυτόν της καταπολέμησης του εγκλήματος και καταργεί,¹⁹ εκ των πραγμάτων, κάθε δυνατότητα εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας. Η πλήρης «ιδιωτικοποίηση» της δίωξης των κακουργημάτων, που φαίνεται να

¹⁸ Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 10.

¹⁹ Ν. Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης* (2^η εκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1994) σελ. 33.

επέρχεται μέσω του θεσμού της συνδιαλλαγής, δεν μπορεί να γίνει δεκτή, γιατί αναιρεί τη δυνατότητα κολασμού σοβαρών πράξεων με έντονη κοινωνικο-ηθική απαξία, η δίωξη των οποίων ενδιαφέρει πρώτιστα το δημόσιο συμφέρον.²⁰

Επιπλέον, η εν λόγω διάταξη θέτει και ζητήματα ίσης μεταχείρισης των εμπλεκομένων, όχι απέναντι στο νόμο βέβαια, αλλά στην πράξη. Παράδειγμα: ο Κ διαπράττει το αδίκημα της απάτης σε βάρος του Β. Λόγω της οικονομικής του δυσπραγίας δεν έχει τη δυνατότητα να προβεί σε πλήρη ικανοποίηση του Β με αποτέλεσμα να καταδικασθεί σε δύο έτη φυλάκισης, να μην έχει τη δυνατότητα να αποπληρώσει ούτε τη μετατραπείσα σε χρηματική ποινή του και να καταλήξει στην παροχή κοινωφελούς εργασίας. Ο Μ διαπράττει κακουργηματική απάτη σε βάρος του Β. Λόγω της οικονομικής του άνεσης και αφότου κληθεί στο πλαίσιο προκαταρκτικής εξέτασης αποφασίζει να προβεί σε πλήρη ικανοποίηση του Β με αποτέλεσμα τη μη κίνηση ποινικής δίωξης σε βάρος του και τη θέση της υπόθεσης σε αρχείο. Το παράδειγμα αυτό αναδεικνύει τις παράδοξες καταστάσεις στις οποίες μπορεί να οδηγήσει η εφαρμογή της ως άνω διάταξης προσβάλλοντας το περί δικαίου αίσθημα και μη συμβάλλοντας στην εμπέδωση της κοινωνικής ειρήνης.

Σημειώνουμε, επίσης, ότι βάσει του άρθρου 574, παρ. 2 ΚΠΔ για τον τρόπο τήρησης του ποινικού μητρώου διαφαίνεται ότι μόνο σε περίπτωση εφαρμογής της παρ. 3 του άρθρου 384 (δηλ. ικανοποίηση του παθόντος μεταξύ άσκησης ποινικής δίωξης και τέλους της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο) θα υπάρξει εγγραφή στο ποινικό μητρώο του υπαιτίου της απόφασης ή του βουλεύματος που τον απαλλάσσει λόγω έμπρακτης μετάνοιας. Στις άλλες δύο περιπτώσεις ικανοποίησης του παθόντος δεν προβλέπεται καμία τέτοια σχετική συνέπεια. Τίθεται, λοιπόν, σε αμφιβολία ο ρόλος που επιτελούν οι ποινικές διατάξεις σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής δεδομένου ότι δημιουργείται η πεποίθηση σε κάποιους ότι λόγω της οικονομικής τους ευρωστίας, αν τελέσουν κάποιο

²⁰ Γ. Τριανταφύλλου, «Η συνδιαλλαγή: προβλήματα από τη ρύθμιση ενός νέου θεσμού» (1995) 35 *Ποινικά Χρονικά*, σελ. 1049 επ.

αδίκημα θα μπορέσουν να αποφύγουν όλες τις αρνητικές συνέπειες που συνεπάγεται η εμπλοκή με την ποινική δικαιοσύνη.

Σημειώνουμε ότι το άρθρο 6 αλλά και το άρθρο 17 Σ/Ν είναι εξαιρετικά «τολμηρά», λαμβανομένου υπόψη το πώς ρυθμίζεται ο αντίστοιχος θεσμός σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη με παρόμοια δικαϊκή παράδοση. Για παράδειγμα στη Γερμανία σύμφωνα με το άρθρο 46aΠΚ: εάν ο δράστης α) καταβάλει προσπάθεια να συνδιαλλαχθεί με τον παθόντα ή επανορθώσει πλήρως ή σε μεγάλο βαθμό την πράξη του ή καταβάλει σοβαρή προσπάθεια προς επανόρθωση ή β) αποζημιώσει πλήρως ή σε μεγάλο βαθμό το θύμα στις περιπτώσεις που η επανόρθωση της βλάβης αξιολογείται από αυτόν σημαντικές προσωπικές εργασίες ή προσωπικούς περιορισμούς, τότε το δικαστήριο μπορεί να μειώσει την ποινή ή να μην επιβάλλει ποινή, εφόσον η ποινή που θα επιβαλλόταν δεν θα υπερέβαινε στερητική της ελευθερίας ποινή ενός έτους. Στη Γαλλία ο ποινικός συμβιβασμός αφορά αρκετές αξιόποινες πράξεις που τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης έως τριών ετών και συνίσταται στην πρόταση από τον Εισαγγελέα στο δράστη διαφόρων μέτρων όπως καταβολή προστίμου συμβιβασμού ή παροχή κοινωνικού έργου, αλλά και υποχρεωτικά αποκατάσταση της ζημίας του παθόντος όταν εξακριβώνεται η ταυτότητα του θύματος. Ο ποινικός συμβιβασμός επικυρώνεται από το δικαστήριο.

Υπογραμμίζουμε ότι ο προβληματισμός της ΕΕΔΑ αφορά κυρίως την απουσία οποιωνδήποτε συνεπειών για τον δράστη στην περίπτωση κακουργηματικών πράξεων -υπό το άρθρο 6 Σ/Ν- και όχι τη δυνατότητα διεξαγωγής αμιγώς ποινικής συνδιαλλαγής για κακουργηματικές πράξεις στην περίπτωση που έχει ασκηθεί ήδη ποινική δίωξη -υπό το άρθρο 17 Σ/Ν- που οδηγεί στην επιβολή μειωμένης ποινής.

Τέλος, ενώ το **άρθρο 17 Σ/Ν** που αφορά περιπτώσεις κακουργημάτων, για τα οποία έχει ήδη ασκηθεί ποινική δίωξη, τα εξαιρεί από τη δυνατότητα ποινικής συνδιαλλαγής αν αυτά στρέφονται κατά του Δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού, το άρθρο 6 Σ/Ν δεν προβαίνει σε κάτι ανάλογο. Η ΕΕΔΑ είναι της άποψης ότι και στην περίπτωση του άρθρου 6 Σ/Ν θα πρέπει να προβλεφθεί κάτι αντίστοιχο, όταν

τα αδικήματα κακουργηματικού χαρακτήρα στρέφονται κατά του Δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού αλλά και νομικών προσώπων του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως προσδιορίζεται στο άρθρο 263 Α ΠΚ. Θεωρούμε ότι σε αυτές τις περιπτώσεις η ποινική αξίωση της Πολιτείας πρέπει να είναι ιδιαίτερα αυξημένη καθώς και ότι αυτό επιτάσσεται από το γενικότερο δημόσιο συμφέρον. Για τους ίδιους λόγους, και ακόμα περισσότερους εξίσου προφανείς, θα πρέπει να εξαιρεθεί από το πεδίο εφαρμογής του θεσμού το αδίκημα της παρακώλυσης συναγωνισμού (αρ. 396 ΠΚ), που εφαρμόζεται και στους διαγωνισμούς για την ανάθεση δημόσιων έργων, προμηθειών ή υπηρεσιών.

Τα ως άνω ισχύουν *mutatis mutandis* και για το νέο άρθρο 406^Α ΠΚ που εισάγει το άρθρο 6 Σ/Ν.

IV. Ρυθμίσεις σχετικές με την επιτάχυνση της ποινικής προδικασίας.

Όπως επισημαίνεται και στην αιτιολογική έκθεση, με διάφορες ρυθμίσεις καταβάλλεται προσπάθεια να επιταχυνθούν οι ρυθμοί απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Ο σκοπός είναι ευγενής και η προσπάθεια αναγκαία, αν μη τι άλλο επειδή η χώρα μας καταδικάζεται συχνότατα από το ΕΛΔΑ λόγω της καθυστερημένης εκδίκασης των ποινικών υποθέσεων²¹. Εντούτοις, ορισμένες ρυθμίσεις εγείρουν αμφιβολίες, τόσο ως προς την αποτελεσματικότητά τους, όσο και ως προς την εσωτερική τους συνοχή.

A) Ποινική προδικασία (προκαταρκτική εξέταση, προανάκριση, ανάκριση)

Με το **άρθρο 8 Σ/Ν** τροποποιείται το άρθρο 31 παρ. 3 του ΚΠΔ και συντομεύεται ο χρόνος της προκαταρκτικής εξέτασης και της τυχόν παράτασής της σε 3 + 3 μήνες από 4 + 4. Είναι προφανές ότι αυτά τα χρονικά περιθώρια, όντας υπερβολικά μεγάλα για πολλές υποθέσεις, είναι

²¹ Οράτε παράρτημα.

αντιθέτως δύσκολο να τηρηθούν για την ουσιαστική διερεύνηση άλλων. Περαιτέρω η ρύθμιση είναι και αντιφατική με τη γενίκευση της προκαταρκτικής εξέτασης σε όλα τα κακουργήματα και στα περισσότερα σοβαρά πλημμελήματα, που υιοθετήθηκε με το ν. 3160/2003 και επιτείνεται ακόμα περισσότερο με το αμέσως επόμενο άρθρο του παρόντος Σ/Ν.

Τα αυτά ισχύουν, *mutatis mutandis*, για τις προθεσμίες της προανάκρισης (**άρθρο 12 παρ. 1 Σ/Ν**). Η σοβαρότερη ρύθμιση όμως, που είναι ανεφάρμοστη σε πολλές υποθέσεις, είναι αυτή που αφορά την κύρια ανάκριση (άρθρο 12 παρ. 2 Σ/Ν), διότι οι προθεσμίες των οκτώ και δύο μηνών είναι αδύνατο να τηρηθούν και μάλιστα χωρίς υπαιτιότητα των δικαστών σε περίπλοκες δικογραφίες για κακουργήματα, που μπορεί να περιλαμβάνουν διεθνή δικαστική συνεργασία, πραγματογνωμοσύνες κλπ, η δε απαίτηση για έκδοση βουλεύματος προκειμένου να παραταθεί η προθεσμία επιβαρύνει άσκοπα τα δικαστικά συμβούλια και τον ίδιο τον ανακριτή (που θα πρέπει να συντάσσει κάθε φορά σχετικό αίτημα, να το αιτιολογεί κλπ), τους γραμματείς (σύνταξη και προώθηση διαβιβαστικών κλπ), τους εισαγγελείς που θα προτείνουν κλπ και τούτο για να παραταθεί η ανάκριση για δύο μόλις μήνες.

Σε κάθε περίπτωση η πρόβλεψη στην ίδια διάταξη μιας δυνατότητας να παραταθεί περαιτέρω η ανάκριση για εύλογο χρόνο, καταδεικνύει ότι οι ανακριτικοί χρόνοι δεν μπορούν να μπου σε αυστηρά «καλούπια», για τούτο και δεν υπάρχει καμία έννομη συνέπεια για την παράβαση των ανωτέρω προθεσμιών, τουλάχιστον σε δικονομικό επίπεδο. Η μόνη έμμεση έννομη συνέπεια των τυχόν υπερβάσεων ανάγεται στο πεδίο ελέγχου και αξιολόγησης από την επιθεώρηση των δικαστικών λειτουργών που μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε πειθαρχικές κυρώσεις.

Ορθότερη θα ήταν η προσέγγιση του ζητήματος, αν η άνευ λόγου χρονοτριβή, μετά από υποβολή τεκμηριωμένου αιτήματος κάποιου διαδίκου, μπορούσε να επισύρει συνέπειες, πχ όσον αφορά την άρση της προσωρινής κράτησης ή την καταβολή αποζημίωσης. Όπως άλλωστε η ΕΕΔΑ είχε προτείνει στο παρελθόν, η διάρκεια μίας ποινικής δίκης πέραν του εύλογου χρόνου θα μπορούσε να θεμελιώσει την έγερση αξίωσης αποκατάστασης της

σχετικής βλάβης, με την πρόβλεψη ειδικής διαδικασίας καταβολής αποζημίωσης στον παθόντα ή και μείωσης της ποινής, είτε με χωριστό ένδικο βοήθημα ή, ακόμη καλύτερα, στο στάδιο έκδοσης της οριστικής ή της τελεσίδικης απόφασης.²²

Άρθρο 10: Η διατύπωση της παρ. 7 του άρθρου 111 ΚΠΔ, την οποία αντικαθιστά το άρθρο 10 του Σ/Ν, χρειάζεται βελτίωση, ώστε να είναι σαφέστερη. Αντί να γίνεται ενδεικτική απαρίθμηση των δικαστών («συμπεριλαμβανομένων.....»), αρκεί να αναφέρεται «των δικαστικών λειτουργών». Παρατηρείται, επίσης ότι προστέθηκαν τα μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, αλλά έχουν παραλειφθεί οι δικηγόροι, οι οποίοι και αυτοί μετέχουν στη λειτουργία της δικαιοσύνης.

B) Ενδιάμεση διαδικασία (βουλεύματα, παραπομπή στο ακροατήριο)

Στο σχέδιο νόμου περιλαμβάνονται ρυθμίσεις που ανατρέπουν σχεδόν το σημερινό σύστημα της λεγόμενης ενδιάμεσης διαδικασίας, δηλαδή αυτής των δικαστικών συμβουλίων. Διακρίνονται ορισμένες ασφαλώς θετικές τροποποιήσεις στις περιπτώσεις αδικημάτων, όπου καταργείται η παραπομπή στο ακροατήριο με απευθείας κλήση, ακόμα και για κακουργήματα (που διατηρείται πάντως για τις υποθέσεις ναρκωτικών, όπλων, εμπρησμών σε δάση, ληστειών και διακεκριμένων κλοπών, αδικήματα που προφανώς δεν θεωρούνται «ευγενή» - με ενίσχυση πάντως του δικαιώματος ακροάσεως που κινείται προς θετική κατεύθυνση, άρθρο 16 Σ/Ν).

Πρέπει επιπλέον να επισημανθεί ότι η τροποποίηση που γίνεται με το άρθρο 18 παρ. 2 Σ/Ν είναι θετική διότι ενισχύει το δικαίωμα ακροάσεως ενώπιον της κρίσιμης διαδικασίας του συμβουλίου πλημμελειοδικών και διασφαλίζει ότι ο κατηγορούμενος - είτε ο ίδιος είτε δια του συνηγόρου του - θα εμφανισθεί και θα «ακουσθεί» πριν κριθεί η παραπομπή του ή όχι στο ακροατήριο.

²² ΕΕΔΑ, «Θέσεις-προτάσεις σχετικά με τη βελτίωση εφαρμογής της ΕΣΔΑ στην εσωτερική έννομη τάξη: πρακτικές αντιμετώπισης του ζητήματος της υπερβολικής διάρκειας των δικών (άρθρο 6, παρ. 1 της ΕΣΔΑ)», *Έκθεση 2004*, σελ. 249 επ.

Εντούτοις η μεγάλη τομή πραγματοποιείται με την κατάργηση του ένδικου μέσου της αναίρεσης κατά των βουλευμάτων και την ιδιότυπη «αναιρεσιοποίηση» της έφεσης (άρθρα 15 παρ. 1, 24 και 25 Σ/Ν).

Εις μιν εις ό,τι αφορά τον αποκλεισμό των διαδικών από το ένδικο μέσο της αναίρεσης κατά βουλεύματος, ορθώς έχει επισημανθεί ότι μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη αντιφατικών «περιφερειακών» νομολογιών ανά εφετείο, κατάσταση που δεν θα μπορεί να αντιμετωπιστεί με άλλο τρόπο παρά μόνο με την σχετική επαγρύπνηση της εισαγγελικής αρχής (οράτε άρθρο 25 παρ. 1 & 2 Σ/Ν, που προβλέπει την άσκηση αναίρεσης από μιν τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, μόνον όμως εις βάρος του κατηγορουμένου, από δε τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου χωρίς περιορισμό).

Τονίζεται ότι η αρχή της ισότητας έναντι όλων των οργάνων του Κράτους αφορά και αυτά της Δικαιοσύνης. Βεβαίως πολλά από τα νομικά ζητήματα – όχι πάντως κατ' ανάγκην όλα - για τα οποία ενδέχεται να προκύψουν αντιφατικές αποφάσεις μπορεί εν τέλει να επιλυθούν από τον Άρειο Πάγο, εφόσον αχθούν σε αυτόν μέσω αναιρέσεων κατά **αποφάσεων**. Τούτο όμως δεν είναι ούτε επιθυμητό (να επιλύονται δηλαδή όχι στην αρχή αλλά στο τέλος μιας μακρόχρονης ποινικής διαδικασίας) ούτε και εφικτό ή/και δίκαιο να απαιτείται από τους διαδικούς. Μια ενδιάμεση λύση που θα μπορούσε να προταθεί είναι να δίνεται η δυνατότητα υποβολής αναίρεσης και στους διαδικούς, με την προϋπόθεση να τεκμηριώνεται στο αναιρετήριο ότι το προς εξέταση νομικό ζήτημα, είτε δεν έχει απασχολήσει τη νομολογία του ανώτατου ακυρωτικού, είτε έχει αποτελέσει αντικείμενο αντιφατικής νομολογίας διαφορετικών εφετείων.

Περατέρω η ιδιότυπη «αναιρεσιοποίηση» της έφεσης κατά βουλευμάτων επιχειρείται με την περιοριστική απαρίθμηση δύο μόνο λόγων εφέσεως: *«α. της απόλυτης ακυρότητας, και β. της εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης.»* (άρθρο 24 του ΣχΝ). Ερωτάται ήδη, για ποιο λόγο περιορίζονται τόσο δραστικά οι λόγοι έφεσης, παραλείποντας πλείστους από τους νυν προβλεπόμενους λόγους αναίρεσης (πχ έλλειψη ειδικής αιτιολογίας, παράβαση δεδικασμένου, η υπέρβαση εξουσίας και οι σχετικές ακυρότητες). Οδηγούμαστε έτσι από μια

κατάσταση, όπου η έφεση κατά του βουλεύματος επέφερε συνολική επανεξέταση της υπόθεσης, δηλαδή και των ουσιαστικών και των νομικών ζητημάτων, με επιπλέον δυνατότητα αναίρεσης για όλα τα σοβαρά νομικά ζητήματα, σε ένα καθεστώς, όπου πλείστες όσες πλημμέλειες των βουλευμάτων δεν θα ελέγχονται παρά μόνο, ενδεχομένως, στο ακροατήριο.

Η μεταρρύθμιση αυτή της ενδιάμεσης διαδικασίας των βουλευμάτων και των ενδίκων μέσων, θεωρούμενη στο σύνολό της, επιφέρει σοβαρή συρρίκνωση των δικονομικών δικαιωμάτων των διαδίκων, χάριν της επιτάχυνσης της απονομής της δικαιοσύνης. Αν και δεν φαίνεται εκ πρώτης όψεως να αντιβαίνει ευθέως σε κάποια διάταξη ή αρχή υπερνομοθετικής ισχύος, εντούτοις παραμένει το γεγονός ότι η αφαίρεση ή απίσχυση σειράς εγγυήσεων, ακόμα και με την εκδοχή ότι θα συνεισφέρει σε ταχύτητα, ενδέχεται να υποβαθμίσει έτι περαιτέρω την ποιότητα απονομής της δικαιοσύνης. Τούτο θα είναι επιβλαβές και για τους διαδίκους αλλά και θα δημιουργήσει κινδύνους όσον αφορά την εύλογη αξίωση της πολιτείας για τον ποινικό κολασμό των αδικημάτων. Πράγματι, η ταχεία, αβασάνιστη και μαζική παραγωγή παραπομπών στο ακροατήριο δεν διασφαλίζει άνευ ετέρου την τιμωρία σοβαρών αδικημάτων (των οποίων σοβαρών αδικημάτων οι δράστες συνήθως διαθέτουν υπεράσπιση που μπορεί να αναδείξει επιτυχώς τις πλημμέλειες της προδικασίας, των κατηγορητηρίων κλπ) ενώ, από την άλλη, μπορεί να πλήξει ιδίως τους διαδίκους εκείνους που στερούνται της δυνατότητας να ανταπεξέλθουν στα κάθε είδους βάρη που συνεπάγεται η μακρόχρονη εκδίκαση μιας ποινικής υπόθεσης σε τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η **αφαίρεση κάθε δυνατότητας άσκησης οιαδήποτε ένδικου μέσου κατά βουλεύματος από τον πολιτικώς ενάγοντα**. Πρέπει να επισημανθεί ότι σε ουκ ολίγες ποινικές υποθέσεις (πχ - και εντελώς ενδεικτικά - βασανιστηρίων, ενδοοικογενειακής βίας, προσβολών της γενετήσιας ελευθερίας, trafficking, μαστροπείας, μη καταβολής δεδουλευμένων κλπ), αφενός μεν ο πολιτικώς ενάγων είναι το ασθενές μέρος, αφετέρου δε διακυβεύεται από την έκβαση της δίκης η προστασία θεμελιώδους δικαιώματός του. Κατά τούτο, λαμβανομένου υπόψη

και του γεγονότος ότι διαθέτει περιορισμένα δικαιώματα στο στάδιο της προδικασίας, η ανυπαρξία ενδίκου μέσου κατά βουλεύματος ενδέχεται σε ορισμένες περιπτώσεις να προσβάλλει ουσιαστικά δικαιώματά του υπερνομοθετικής ισχύος, ιδίως αυτά που κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ, σε συνδυασμό (ή και αυτοτελώς) με τα άρθρα 6 και 13 της Σύμβασης. Παράδειγμα : εάν σε μια υπόθεση βασανιστηρίων διενεργηθεί πλημμελώς η ανάκριση (ή η προκαταρκτική εξέταση) και απαλλαγούν δια βουλεύματος, ή παραπεμφθούν, ακόμα και με απευθείας κλήση, για ελαφρές σωματικές βλάβες, οι κατηγορούμενοι, ο πολιτικώς ενάγων δεν θα έχει μόνο οριστικά απωλέσει κάθε δυνατότητα ικανοποίησης της αξίωσής του στο ποινικό δικαστήριο : θα έχουν επιπλέον και εκ των πραγμάτων εκμηδενισθεί και η δυνατότητα ευδοκίμησης των αντίστοιχων ενδίκων βοηθημάτων στα αστικά και διοικητικά δικαστήρια αλλά και η πιθανότητα επιβολής ουσιαστικών πειθαρχικών κυρώσεων.

V. Καθ'ύλην αρμοδιότητα των ποινικών δικαστηρίων.

Ίδιο σκοπό, δηλ. την επιτάχυνση, εξυπηρετεί η εντελώς νέα διαρρύθμιση της κατανομής της υλικής αρμοδιότητας, ιδίως στις πλημμεληματικές υποθέσεις. Κατ' αρχάς κρίνεται θετικά η διεύρυνση με το άρθρο 29 Σ/Ν της αρμοδιότητας των ΜΟΔ σε υποθέσεις υποθέσεις ανηλικών θυμάτων των πράξεων που αναφέρονται στα άρθρα 323Α παρ. 4 (εμπορία ανθρώπων) και 324 (αρπαγή ανηλικών), καθώς και εκείνων που τιμωρούνται σε βαθμό κακουργήματος και αναφέρονται στο σύνολο των διατάξεων των άρθρων 336 έως 353 του ΠΚ (εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής). Προς θετική κατεύθυνση κινείται και ο περιορισμός των προσώπων ειδικής δωσιδικίας (άρθρο 10 παρ. 1 Σ/Ν).

Εντούτοις η άλλη μεγάλη τομή που επιφέρει το εξεταζόμενο Σ/Ν συνίσταται στην εκτεταμένη διεύρυνση της αρμοδιότητας του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου. Η προτεινόμενη αλλαγή συνάντησε, δικαιολογημένα φρονούμε, σοβαρές επιφυλάξεις.

Η πράξη έχει καταδείξει ότι στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο, που κατακλύζεται ήδη υπό το ισχύον καθεστώς από υποθέσεις κάθε είδους, κάποιες ήσσονος σημασίας αλλά και με πολλά «τυπικά» αδικήματα (ακάλυπτες επιταγές, οφειλές ασφαλιστικών ταμείων, ΚΟΚ) επικρατεί συχνά μια διεκπεραιωτική διαδικασία. Επιπλέον η εκδίκαση από μονομελές Δικαστήριο, για να μην αποβαίνει εις βάρος της ποιότητας της απονομής της Δικαιοσύνης, θα πρέπει να συνοδεύεται τουλάχιστον από τη διασφάλιση ότι οι υποθέσεις εκδικάζονται από έμπειρους ή εξειδικευμένους δικαστές και εισαγγελείς, κάτι που δεν τηρείται πάντοτε στην πράξη. Επισημαίνεται ότι η καλή ποιότητα των δικαστικών αποφάσεων συμβάλλει στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων ενώ, αντιθέτως, η χαμηλή ποιότητα αυτών πολλαπλασιάζει τα ένδικα μέσα και επιβαρύνει τα πινάκια στους ανώτερους βαθμούς. Σε κάθε περίπτωση, για να έχει αποτέλεσμα η νέα διαρρύθμιση, προϋπόθεση θα είναι η εξεύρεση επιπλέον αιθουσών και δικαστικών γραμματέων, προοπτική που δεν διαφαίνεται πώς θα υλοποιηθεί.

VI. Αναβολή της δίκης – προσωρινά κρατούμενοι

Με το Σ/Ν (άρθρα 20 και 33 παρ. 2) καταβάλλεται προσπάθεια να περιοριστεί το φαινόμενο των καταχρηστικών αναβολών, για το οποίο μάλιστα στην αιτιολογική έκθεση αναφέρεται ότι «αποτελεί κοινό τόπο το γεγονός, ότι οι αναβολές στην επ' ακροατηρίω διαδικασία είναι πολλές και χορηγούνται κατά σαφή παράβαση και καταστρατήγηση των ορισμών του άρθρου 349 ΚΠΔ» (σελ. 25). Το ζήτημα έχει απασχολήσει και τα δικαστήρια και τη θεωρία και δεν είναι δυνατόν να αναλυθεί εν εκτάσει στην παρούσα εισήγηση. Εντελώς επιγραμματικά παρατίθενται ορισμένες σκέψεις.

Ο νομοθέτης εδώ υποπίπτει σε αντιφάσεις : ενώ αναγνωρίζει μεν ως λόγο αναβολής μόνο την ανωτέρα βία και τους σοβαρούς λόγους υγείας, ενώ περιορίζει τις αναβολές σε μία (άρθρο 20 Σ/Ν, άρ. 349 παρ. 1 ΚΠΔ), η οποία αν έχει δοθεί μετά από αίτημα του διαδικού δεν μπορεί να υπερβεί τους τρεις μήνες, στο ίδιο άρθρο κάνει λόγο για δεύτερη αναβολή «για τους ίδιους ως άνω λόγους και σύμφωνα με τους ως άνω όρους», προσθέτοντας ότι «κάθε

άλλη αναβολή απαγορεύεται». Δυσὸν θάττερον : ἢ θα συντρέχει λόγος ανώτερης βίας, ἀκόμα και αν ἔχει ἤδη δοθεὶ μια πρώτη ἢ και δεύτερη και τρίτη αναβολή, ὁπότε η εκδίκαση της υπόθεσης με ἀπόντα τον κατηγορούμενο προσβάλλει τα δικαιώματά του. Ἡ, ἀπλά, δεν θα συντρέχει τέτοιος λόγος. Επιπλέον, εἶναι προφανές ὅτι ο περιορισμός των λόγων αναβολῆς στην ανωτέρα βία και τους λόγους υγείας, ἢ θα εφαρμοσθεὶ ἀπαρέγκλιτα με ανεπιεικείς συνέπειες, ἢ θα οδηγηθούμε σε νομολογιακὴ διεύρυνση της ἔννοιας της ανώτερης βίας που θα περιλαμβάνει και τα «σημαντικά αἴτια» της νυν ισχύουσας διάταξης.

Φρονούμε ὅτι, στις περισσότερες περιπτώσεις, τουλάχιστον ὅσον ἀφορὰ τα αἰτήματα που ἀφορούν τον κατηγορούμενο (ἄλλο το ζήτημα του «κωλύματος στο πρόσωπο του συνηγόρου») αν ο λόγος εἶναι σοβαρός και πραγματικός, ο κοινός νους επιβάλλει και τα δικαστήρια θα βρουν τρόπο να δώσουν λύση, ὅπως ἔγινε μέχρι σήμερα. Εξάλλου, οι ρυθμίσεις του ἴδιου ἀρθρου για τον προσδιορισμὸ ειδικῶν δικασίμων για προσωρινά κρατούμενους, εἴν εφαρμοστούν επιτυχῶς, θα διευκολύνουν την κατάσταση. Εντούτοις, **η ἄμεση σύνδεση των αναβλητικῶν αποφάσεων με τον πειθαρχικὸ ἔλεγχο και την αξιολόγηση των δικαστῶν** εγκυμονεὶ σοβαροὺς κινδύνους λόγω της αυστηροποίησης που αναμένεται να επιφέρει ἀλλά και της πιθανῆς αυτοματοποίησης : εἴν ο Δικαστῆς θεωρήσει ὅτι δεν κρίνεται κυρίως ἀπὸ την ουσία του ἔργου του, δηλαδή ἀπὸ την ποιότητα των αποφάσεων, την ποσότητα και τη σοβαρότητα των υποθέσεων που εκδικάζει σε μια δικάσιμο ἀλλά ἀπὸ το τυπικὸ – αριθμητικὸ κριτήριο πόσες αναβολές (δεν) χορηγεὶ, τότε θα τείνει να εκδικάζει με κάθε τίμημα τις υποθέσεις του πινακίου με τη σειρά τους. Θα αναβάλλονται ἔτσι πιθανόν σοβαρές υποθέσεις, λόγω πέρατος ωραρίου, ἐνῶ θα εκδικάζονται ἐρήμην ἢ χωρίς συνηγόρο της ἐπιλογῆς του κατηγορουμένου ἄλλες, ἐπειδὴ προτάσσονται στο ἔκθεμα που καταρτίζει η εἰσαγγελία.

Οι παθογένειες της ποινικῆς δικαιοσύνης στην Ελλάδα ἔχουν πολλές και διαφορετικῆς αιτίες, ο δε φόρτος των δικαστηρίων, που οδηγεὶ και στην υπερβολικὴ καθυστέρηση, αντιμετωπίζεται επιτυχέστερα με την αποποινικοποίηση των ἡσσονος σημασίας ἀδικημάτων και των διοικητικῶν

παραβάσεων – κάτι που επιχειρείται και μερικώς με το παρόν Σ/Ν και που η ΕΕΔΑ χαιρετίζει²³ – παρά με την εισαγωγή ρυθμίσεων που αποπειρώνται να δεσμεύσουν ασφυκτικά τα Δικαστήρια.

VII. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Τα προβλήματα που ταλανίζουν την ποινική δικαιοσύνη δεν απαντώνται μόνο στη χώρα μας. Ο σχετικός διεθνής προβληματισμός αναδεικνύει ότι δεν υπάρχουν μαγικές λύσεις οικουμενικής εφαρμογής. Εξάλλου στην ίδια την αιτιολογική έκθεση του Σ/Ν αναγνωρίζεται η ανάγκη συνολικής μεταρρύθμισης του συστήματος. Κατά τους συντάκτες της οστόσο, εν αναμονή της ολοκλήρωσης των εργασιών των σχετικών επιτροπών, ήταν αναγκαίες ορισμένες άμεσες παρεμβάσεις. Στις προπαρατεθείσες σκέψεις αναφέρονται ευάριθμες διατάξεις που κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση, αναλύονται όμως περισσότερο οι περιπτώσεις εκείνες όπου, αντιθέτως, οι προτεινόμενες τροποποιήσεις ενδέχεται να δημιουργήσουν περισσότερα προβλήματα από όσα καλούνται να λύσουν.

Σε κάθε περίπτωση, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η λύση στο πρόβλημα της υπερφόρτωσης των ποινικών δικαστηρίων και της συνακόλουθης καθυστέρησης της απονομής της δικαιοσύνης δεν μπορεί να επιτευχθεί εάν δεν γίνει **μια γενναία και εκτεταμένη μεταρρύθμιση του ουσιαστικού ποινικού δικαίου**. Η αποκάθαρή του από την εκπληκτική πληθώρα αδικημάτων ήσσονος αξίας, καθώς και από τις αναρίθμητες διοικητικές παραβάσεις πρέπει να είναι ο ένας πυλώνας της προσπάθειας. Αν και το σχέδιο νόμου κινείται προς αυτήν την κατεύθυνση, με την αφαίρεση πληθώρας πλημμελημάτων (πχ του ΚΟΚ, υγειονομικές παραβάσεις κλπ) από την αρμοδιότητα του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου και την υπαγωγή τους στο Πταισματοδικείο, είναι, πάντως, απορίας άξιο γιατί η σχετική μεταρρυθμιστική προσπάθεια δεν ολοκληρώνεται στην ίδια

²³ Οράτε τα άρθρα 30 Σ/Ν (αύξηση και διαφοροποίηση του ποσού των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών που θεμελιώνουν αξιοποίηση), 31 Σ/Ν (υπαγωγή των περισσότερων αδικημάτων του ΚΟΚ, του Υγειονομικού Κανονισμού, των αδικημάτων περί υγιεινής και ασφάλειας, αυτών περί εκδιδόμενων προσώπων, αυτών περί ωραρίου εργασίας και αυτών για τη λειτουργία δημόσιων κέντρων στα πταισματοδικεία).

λογική : αποπoinικοποίηση, καθώς για τη συντριπτική πλειοψηφία των σχετικών παραβάσεων και πολλών άλλων διοικητικών, θα αρκούσε η πρόβλεψη διοικητικών κυρώσεων.

Ο δεύτερος πυλώνας θα έπρεπε να είναι **η ελάφρυνση των ποινών και ο δραστικός περιορισμός του αριθμού των κακουργημάτων**, με ιδιαίτερη στόχευση τα αδικήματα της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, που «παράγουν» ένα αδικαιολόγητα υψηλό ποσοστό των υποθέσεων αλλά και των κρατουμένων. Ήδη το Υπουργείο Δικαιοσύνης έχει συστήσει νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την αναμόρφωση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών υπό την προεδρία του καθηγητή Ν. Παρασκευόπουλου, της οποίας οι προτάσεις ενδέχεται να κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση. Εντούτοις, πρέπει να υπάρξει γενικότερη μέριμνα, αφενός μεν να ερευνηθούν, καταγραφούν και αξιολογηθούν ως προς τα αποτελέσματά τους οι, αθρως τις δύο τελευταίες δεκαετίες, «κακουργηματοποιήσεις», ώστε εν τέλει να παραμείνουν ως κακουργήματα μόνο οι εγκληματικές πράξεις με ιδιαίτερη απαξία, αφετέρου δε να αποτραπεί στο μέλλον η επανάληψη των ίδιων λαθών. Προς αυτήν την κατεύθυνση, πρέπει να επισημανθεί ως παράδειγμα η αντίφαση που συνιστά η – ορθή κατά την ΕΕΔΑ – αύξηση του ποσού των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών που συνιστούν ποινικό αδίκημα, που υιοθετεί το παρόν Σ/Ν, με την εξαγγελθείσα ευρεία ποινικοποίηση, με κακουργηματικό υπό ειδικές περιστάσεις χαρακτήρα, της φοροδιαφυγής.

Στο πεδίο της ποινικής δικονομίας τέλος, υπάρχει έδαφος για ουσιαστικές παρεμβάσεις, ιδίως στα ζητήματα της προδικασίας, ούτως ώστε να καταστεί αυτή αποτελεσματικότερη, τόσο για την προστασία των δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων προσώπων, όσο και για την υπηρετήση των σκοπών της αντεγκληματικής πολιτικής. Πολλές από τις προτεινόμενες τροποποιήσεις, παρά την ευγενή τους στόχευση, έχουν ένα «μηχανιστικό» χαρακτήρα και ενδέχεται να έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα, ακόμα και στο πεδίο της επιτάχυνσης.

Το νυν ισχύον, φαινομενικά πολυτελές σε εγγυήσεις, σύστημα της ενδιάμεσης διαδικασίας, στην πραγματικότητα παράγει ασκόπως

παραπομπές σε ιδιαίτερα μεγάλο ποσοστό, όπως αποδεικνύεται από τις απορρίψεις των ενδίκων μέσων κατά βουλευμάτων αφενός, τις πολλές απαλλαγές στο ακροατήριο αφετέρου. Αλλά και οι προτεινόμενες με το Σ/Ν αλλαγές δεν φαίνεται να αντιμετωπίζουν ριζικά αυτές τις παθογένειες, ενώ συρρικνώνουν δραστικά τα ένδικα μέσα. Μια πραγματική μεταρρύθμιση, προς την οποία η ΕΕΔΑ έχει τη δυνατότητα και τη διαθεσιμότητα να συμβάλλει, προϋποθέτει ότι θα τεθούν τα σωστά ερωτήματα για να δοθούν οι σωστές απαντήσεις. Από μια τέτοια μεταρρύθμιση κερδίζουν και το Κράτος Δικαίου και το δημόσιο συμφέρον.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φίλης (No 2) κατά Ελλάδας, 27.06.1997, Portington κατά Ελλάδας, 23.09.1998, Agga κατά Ελλάδας, 25.01.2000, Ζαρμακούπης και Σακελλαρόπουλος κατά Ελλάδας, 19.10.2000, Αρβελάκης κατά Ελλάδας, 12.04.2001, Ιωάννης Παπαδόπουλος κατά Ελλάδας, 09.01.2003, Παπαζαφείρης κατά Ελλάδας, 23.01.2003, Υψηλάντη κατά Ελλάδας, 06.03.2003, Κοζύρης και άλλοι κατά Ελλάδας, 02.10.2003, Διαμαντίδης κατά Ελλάδας, 23.10.2003, Τερζής κατά Ελλάδας, 29.01.2004, Ποθουλάκης κατά Ελλάδας, 15.07.2004, Κοτσαρίδης κατά Ελλάδας, 23.09.2004, Ροδόπουλος κατά Ελλάδας, 14.10.2004, Διαμαντίδης κατά Ελλάδας, 19.05.2005, Αμασόγλου κατά Ελλάδας, 21.07.2005, Σάββας κατά Ελλάδας, 13.10.2005, Πρώιος κατά Ελλάδας, 24.11.2005, Αγγελή κατά Ελλάδας, 02.03.2006, Νάστος κατά Ελλάδας, 30.03.2006, Σιμάσκου κατά Ελλάδας, 30.03.2006, Μπασούκος κατά Ελλάδας, 27.04.2006, Χορομίδης κατά Ελλάδας, 27.04.2006, Koleci κατά Ελλάδας, 27.04.2006, Γώρου (No. 3) κατά Ελλάδας, 22.06.2006, Allushi κατά Ελλάδας, 13.07.2006, Γερογιαννάκης κατά Ελλάδας, 10.08.2006, Δαλίδης κατά Ελλάδας, 21.09.2006, Γώρου (No 4) κατά Ελλάδας, 11.01.2007, Vasilev κατά Ελλάδας, 18.01.2007, Aja

International Trade B.V. κατά Ελλάδα, 25.01.2007, *Σακκόπουλος (No 2) κατά Ελλάδα*, 22.02.2007, *Γκούσης κατά Ελλάδα*, 29.03.2007, *Vaden κατά Ελλάδα*, 29.03.2007, *Καρανάκης κατά Ελλάδα*, 03.05.2007, *Γώρου (No. 2) κατά Ελλάδα*, 14.06.2007, *Πέκα κατά Ελλάδα*, 21.06.2007, *Ρασοποίησης κατά Ελλάδα*, 27.09.2007, *Gjashita κατά Ελλάδα*, 18.10.2007, *Τσιβής κατά Ελλάδα*, 06.12.2007, *Κορφιάτης κατά Ελλάδα*, 20.03.2008, *Κουρούπης κατά Ελλάδα*, 27.03.2008, *Τερζόγλου κατά Ελλάδα*, 27.03.2008, *Χαραλαμπίδης κατά Ελλάδα*, 31.07.2008, *Sossoadouno κατά Ελλάδα*, 31.07.2008, *Γώρου (No 1) κατά Ελλάδα*, 31.07.2008, *Λούλη κατά Ελλάδα*, 31.07.2008, *Βλάχος κατά Ελλάδα*, 18.09.2008, *Αγγελου κατά Ελλάδα*, 06.11.2008, *Πετρούλια κατά Ελλάδα*, 06.11.2008, *Αγγελοπούλου κατά Ελλάδα*, 04.12.2008, *Σαραντίδης κατά Ελλάδα*, 05.02.2009, *Κόλα κατά Ελλάδα*, 02.04.2009, *Τσότσος κατά Ελλάδα*, 30.04.2009, *Ροϊδάκης κατά Ελλάδα*, 28.05.2009, *Κυριαζής κατά Ελλάδα*, 04.06.2009, *Παρούσης κατά Ελλάδα*, 04.06.2009, *Δελλής κατά Ελλάδα*, 16.04.2009, *Κανάκης κατά Ελλάδα*, 16.04.2009, *Βερβεσός κατά Ελλάδα*, 14.05.2009, *Elyasin κατά Ελλάδα*, 28.05.2009, *Chiwunonso κατά Ελλάδα*, 02.07.2009, *Εσοπομί κατά Ελλάδα*, 02.07.2009, *Elezi και άλλοι κατά Ελλάδα*, 02.07.2009, *Σαραντίδου κατά Ελλάδα*, 02.07.2009, *Βελισιώτης κατά Ελλάδα*, 29.10.2009, *Τριαντάρης κατά Ελλάδα*, 05.11.2009, *Γεωργίνης και Γιωργίνη κατά Ελλάδα*, 17.12.2009, *Galotskin κατά Ελλάδα*, 14.01.2010, *Ευγενίου-Χατζηδημητρίου κατά Ελλάδα*, 01.04.2010, *Μαγκαφίνης κατά Ελλάδα*, 22.04.2010, *Σαραντίδης και άλλοι κατά Ελλάδα*, 22.04.2010, *Στεφάνου κατά Ελλάδα*, 22.04.2010